

3. XXI AMŽIAUS ĮGŪDŽIAI IR ĮTRAUKUSIS UGDYMAS

Hacer Erbası¹, Seyit Ahmet Erdogan², Omer Kocer³, Erdem Sariaslan⁴, Andzelika Teresa Jachimovič⁵

¹Besime Özderici Ortaokulu (TURKIJA)

²Besime Özderici Ortaokulu (TURKIJA)

³Kadir Has Ortaokulu (TURKIJA)

⁴Kadir Has Ortaokulu (TURKIJA)

⁵Traku Rajono Savivaldybes Pedagogine Psichologine Tarnyba (LIETUVA)
hacererbasi@hotmail.com, jachimowiczat@yahoo.pl

1. ĮVADAS

Šiame skyriuje bus aptariami XXI amžiaus ugdymo įgūdžiai, kurie paprastai yra siejami su aukšto lygio mokymosi tendencijomis, kurias mokiniai turi išsiugdyti, kad jiems pasisektų šiame informacijos amžiuje. Šių įgūdžių XXI amžiaus visuomenėje ir verslo gyvenime labiausiai reikalaujama iš pedagogų, verslo lyderių, mokslininkų ir vyriausybinių institucijų. Be to, skyriuje bus nagrinėjami su įtraukiuoju ugdymu susiję klausimai.

Švietimas tampa sparčiai augančiu reiškinio informacijos amžiuje, kuriame mes gyvename. Visi turi prieigą prie informacijos, švietimas yra vertinamas kaip svarbus šalių išsivystymo lygio rodiklis. Kita vertus, švietimas yra svarbus pasaulio politikos ir ekonomikos instrumentas, kurio funkcija yra pritraukti kvalifikuotų darbuotojų. Kartu su socialiniais pokyčiais švietimas pradėtas traktuoti kaip žmogaus teisė, kuria visi žmonės turėtų naudotis lygiomis galimybėmis be jokios diskriminacijos (Akçamete, Büyükkarakaya, Bayraklı & Yıldırım, 2012).

UNESCO (2014 m.) teigia, kad įtraukusis ugdymas yra apibrėžiamas kaip „visų besimokančiųjų poreikių įvairovės tenkinimo ir reagavimo į juos procesas, didinant dalyvavimą mokymesi, kultūroje ir bendruomenėse bei mažinant atskirtį.“

2. XXI AMŽIAUS ĮGŪDŽIAI

2.1. Kokie yra "XXI amžiaus įgūdžiai" ir kodėl jie svarbūs?

2.1.1. Situacija, kurios metu buvo ugdomi XXI amžiaus įgūdžiai

Sunku nuspėti, kokius darbus ateityje dirbs dabartiniai pirmokai. Tačiau jau dabar aišku, kad jiems reikės pasitelkti kritinį mąstymą, objektyviai vertinti gautą informaciją, generuoti originalias idėjas, mokėti dirbti komandoje, nuolat mokytis, keistis ir analizuoti save.

Mums atrodo, kad šiuolaikinis pasaulis yra neramus, dinamiškas ir reiklus. Gyvenimo tempas didėja, kasdienybė verčia mus būti aktyvius, atvirus ir pasiruošusius pokyčiams. Mes susiduriame su iššūkiu, kaip efektyviai patekti į sudėtingų santykių, ryšių ir sprendimų pasaulį. Nieko nėra paprasta, nieko nėra akivaizdu ir nedviprasmiška. Žinomi metodai ne visada pasiteisina, o iš kartos į kartą perduodami sprendimai visiškai neveikia.

Vis dažniau jaučiamės sutrikę ir bijome, kaip pasiseks šioje atšiaurioje realybėje. Kaip mūsų vaikams tai seksis? Ar galite mums padėti? Dėmesį, žinoma, nukreipiame į mokyklą (plačiai suprantama – nuo darželio iki universiteto) ir joje dirbančius mokytojus. Juk mokykloje yra ekspertų, kurie pasiruošę paremi tobulėjimą, praplėsti mąstymo akiratį ir padėti įgyti naujų, naudingų įgūdžių. Tačiau kyla klausimas, ar pats mokytojas pasiruošęs įveikti šį iššūkį? Ar jis turi kompetencijų ugdyti vaikus ir paauglius šiuo metu norimomis kryptimis? Deja, atsakymas į tokį klausimą nėra akivaizdus ir nedviprasmiškas. Tačiau prieš priimant arba atmetant tokį požiūrį, reikia atsakyti į šiuos klausimus:

- Kokios yra pagrindinės kompetencijos ir pagal kokius reglamentus jos pateikiamos diskusijai apie žmogaus ugdymą ir raidą?
- Kokie yra mokyklos gebėjimai veiksmingai reaguoti į vaikų ir jaunuolių kompetencijų ugdymo poreikį?

- Kokios kliūtys trukdo ar net daro tai neįmanoma?
- Kokį vaidmenį šiuo atžvilgiu turi atlikti pats mokytojas? Kaip jis tam pasiruošęs?

Dabartinė edukacinė veikla, susijusi su pagrindinėmis kompetencijomis, grindžiama 2018 m. gegužės 22 d. Europos Vadovų Tarybos rekomendacija (2018 m.) dėl bendrųjų mokymosi visą gyvenimą kompetencijų.

Šių kompetencijų problemą Europos Sąjunga iškėlė gerokai anksčiau, 2006 m., kai Europos Sąjungos šalys priėmė rekomendaciją dėl bendrųjų mokymosi visą gyvenimą kompetencijų. Taryba (2018 m.) paaiškino, kad „bendrosios kompetencijos yra tos, kurių ugdymas reikalingas visiems: visavertis asmeninis tobulėjimas, užimtumas, socialinis įsitraukimas, darnus gyvenimo būdas, sėkmingas gyvenimas taikioje visuomenėje, sveikas gyvenimo būdas ir aktyvus pilietiškumas.“ Jie rengiami atsižvelgiant į mokymosi visą gyvenimą perspektyvą: nuo ankstyvos vaikystės iki mokymosi visą gyvenimą per formalų, neformalų ir savarankišką mokymąsi visuose kontekstuose, įskaitant šeimą, mokyklą, darbo vietą, kaimynystę ir kitas bendruomenes. Pabrėžtina, kad visos aštuonios Tarybos nustatytos kompetencijos yra vienodai svarbios ir kiekviena iš jų reikšminga sėkmingam gyvenimui visuomenėje.

2.1.2. XXI amžiaus ugdymo įgūdžiai pagal Europos Vadovų Tarybą

Tarp jų nėra pranašumų, nė vienas nėra svarbesnis už kitus. Mums reikia, kad visos šios kompetencijos būtų veiksmingos XXI amžiaus iššūkių metu. Europos Vadovų Taryba (2018 m.) savo sistemoje nustatė aštuonias pagrindines kompetencijas:

1. Raštingumo kompetencija;
2. Daugiakalbė kompetencija;
3. Matematinė kompetencija ir gamtos mokslų, technologijų ir inžinerijos kompetencija;
4. Skaitmeninis raštingumas;
5. Asmeninė, socialinė ir išmokti mokytis kompetencija;
6. Pilietiškumo kompetencija;
7. Verslumo kompetencija;
8. Kultūrinis sąmoningumas ir raiška.

1 pav. Žemėlapis, kaip/kur įgyti įgūdžių

„XXI amžiuje, kai situacija keičiasi radikaliai, mes, žmonija, patiriame krizę, kuri tiek socialiniam, tiek asmeniniam gyvenimui reiškia vieną paprastą dalyką – situaciją, kuriai spręsti neturime iš anksto paruoštų sprendimų. Kuriant naujus, netradicinius, neparengtus sprendimus naujam iššūkiui įveikti, reikia kūrybiškumo, kurį reikia skatinti.

Esminiai XXI amžiaus įgūdžiai, kurie yra minimi įvairiuose šaltiniuose: kūrybiškumas, kritinis mąstymas, problemų sprendimas, bendravimas, bendradarbiavimas. Kūrybiškumas dažnai apibūdinamas kaip gebėjimas veikti situacijose be žinomo sprendimo. Kūrybinį procesą sudaro klausinėjimas, tyrinėjimas ir intuityvios vaizduotės panaudojimas, taip pat derinant nesuderinamus dalykus. Kartu su žaismingumu ir eksperimentavimu svarbų vaidmenį atlieka techniniai įgūdžiai, atkaklumas, nesėkmės ir neapibrėžtumo toleravimas. Kūrybiškumą sudaro ir gebėjimas dirbti komandoje su skirtingai mąstančiais žmonėmis.

Praėjusiame šimtmeetyje kompetenciją rodė vienas diplomas, kurio užteko visam gyvenimui turėti darbą. XXI amžiuje, aišku, žinias reikės nuolat atnaujinti, stiprinti turimus įgūdžius, mokytis naujų, kad būtų galima atvirai ir kritiškai žvelgti į vykstančius pokyčius ir sėkmingai prisitaikyti prie besikeičiančio darbo."

Asociacijos „Kūrybinės jungtys“ vadovės M. Laužikaitės (2010) teigimu, kritinis mąstymas dabar aktualus kaip niekad: kasdien susiduriame su situacijomis, kai turime pasirinkti, kurią informaciją vadinsime teisinga ir kaip netapti melagingų naujienų auka. „Negalėdami kritiškai mąstyti ir kvestionuoti gaunamos informacijos, tampame labiau pažeidžiami ir lengviau ja manipuliuojami“, – sako kūrybingo mokymosi ekspertė.

Kiti ne mažiau svarbūs įgūdžiai yra lyderystė ir asmeninis tobulėjimas. Tai dalykai, kurie padeda suprasti ir permąstyti, kas tu esi, ko trokšti. Tai įpročiai, padedantys nuolat mokytis, augti, siekti tikslų ir prisiimti atsakomybę. Kūrybinio mokymosi ekspertai rekomenduoja pasikalbėti su vaikais apie tai, kas yra sėkmė, laimė, ar jie patys jaučiasi laimingi, kas juos džiugina ir kodėl? Pokalbį galima pradėti daug anksčiau, nei atrodo, kad to reikia.

EBPO (Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija) (2005 m.) teigia, kad mokytojų rengimo kokybės gerinimas yra sistemingas pokytis, kuris greičiausiai lems geresnius mokyklos rezultatus.

Turime kalbėti apie atsakingas ir lanksčias švietimo sistemas, kurios kokybiškai atsiliepia į vaikų, jaunimo ir suaugusiųjų ugdymosi poreikius. Vienas reikšmingiausių kriterijų – gebėjimo mokytis ugdymas, neatsiejamas nuo mokymosi visą gyvenimą idėjos.

Dar daugiau dėmesio turėtume skirti mokslinių tyrimų, technologijų ir inovacijų plėtrai, glaudesniai regioniniam ir tarptautiniam bendradarbiavimui bei partnerystei, kad būtų pasiektas pagrindinis tikslas – įtraukus, teisingas ir kokybiškas švietimas bei mokymasis visą gyvenimą.

Svarbu nutiesti tiltą tarp žmogiškųjų įgūdžių ir išminties. Įgūdžiai lavinami ir labai greitai tobulinami. O išmintis kyla iš patirties.

2.1.3. XXI amžiaus įgūdžiai mokymosi visą gyvenimą kontekste

XXI amžiaus įgūdžiai leidžia žmonėms prisitaikyti prie šimtmečio, kuriame jie gyvena, poreikių, išgyventi ir būti produktyviems, o tai daugiausia gali būti įgyta mokantis. Šiame kontekste, nors pradinė mokykla su įvairiu pamokų asortimentu yra esminis ir svarbus švietimo žingsnis siekiant įgyti XXI amžiaus įgūdžius, mokymo programos taip pat yra svarbios šiam žingsniui.

Beers (2011) teigimu, XXI amžius laikomas skaitmeninio amžiaus pradžia su precedento neturinčiu technologijų augimu, o vėliau ir informacijos bumu. Naujos technologijos ir įrankiai atsinaujina ir nuolat tobulėja beveik nepaliesdami mūsų kasdienybės.

Lygiagrečiai su šiais pokyčiais XXI amžiuje skiriasi įgūdžiai, kuriuos žmonės turėtų turėti versle kaip piliečiai, ir savirealizacijos kontekste labai skiriasi nuo XX amžiaus, taip pat keičiasi ir žmonių lūkesčiai (Dede, 2009). Wagner, 2008a). Iš mūsų amžiaus žmonių dabar tikimasi, kad jie gebės prisitaikyti prie greitų pokyčių, panaudoti savo gyvenime gautą informaciją ir atitinkamai užimti vietą visuomenėje, priimti teisingus sprendimus, būti produktyvūs ir turėti įgūdžių, reikalingų gyventi šioje visuomenėje.

XXI amžiaus įgūdžiai parodo aukšto lygio įgūdžius ir mokymosi tendencijas, kurias reikia ugdyti, kad būtum sėkmingas informacijos amžiuje. Yra įgūdžiai, apimantys ir žinias, ir įgūdžius, kurie atsiranda sujungus šias dvi sąvokas (Dede, 2009).

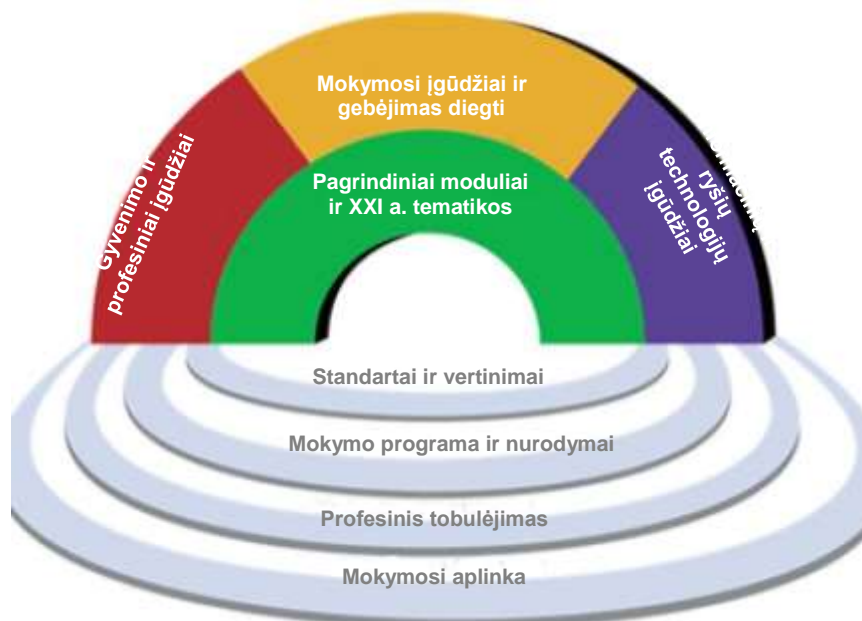
Daugelis institucijų ar organizacijų XXI amžiaus įgūdžius klasifikavo skirtingai (kaip minėta aukščiau). Belet Boyacı ir Atalay (2016) pažymi, jog Partnerystės P21 programoje XXI amžiaus įgūdžiai yra skirstomi į mokymosi ir atsinaujinimo, gyvenimo ir profesinius bei informacijos ir ryšių technologijų įgūdžius (Partnership for 21st Century Skills, 2009); kūrybiškas mąstymas, efektyvus bendravimas, aukštas produktyvumas, skaitmeninio amžiaus raštingumas NCREL laboratorijoje (North Central Regional Education Laboratory, 2003); kūrybiškumas ir inovacijų diegimas, kritinis mąstymas, problemų sprendimas ir sprendimų priėmimas, komunikacija ir bendradarbiavimas, skaitmeninis pilietiškumas, technologinės programos ir koncepcijos, moksliniai tyrimai ir žinių sklaidumas Tarptautinėje švietimo technologijų draugijoje (NETS/ISTEX, 2007); sąveika su įvairialyėmis grupėmis ir technologijų priemonių naudojimas Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijoje (2005). Pastebima, jog visose minėtose XXI amžiaus įgūdžių klasifikacijose akcentuojamas kūrybiškumas, kritinis mąstymas, bendradarbiavimas ir problemų sprendimas.

P21 Partnerystė (2009) išskiria XXI amžiaus įgūdžius į 3 kategorijas: mokymosi ir atsinaujinimo įgūdžius, gyvenimo ir karjeros įgūdžius bei informacijos, žiniasklaidos ir technologijų įgūdžius. Mokymosi ir atsinaujinimo įgūdžiai susideda iš problemų sprendimo ir kritinio mąstymo, bendradarbiavimo ir komunikacijos, kūrybiškumo ir atsinaujinimo įgūdžių.

Pagal šią klasifikaciją gyvenimo ir karjeros įgūdžiai susideda iš lankstumo ir prisitaikymo, iniciatyvumo ir savęs valdymo, socialinių ir tarpkultūrinių įgūdžių, lyderystės ir atsakomybės įgūdžių. Informacinius, žiniasklaidos ir technologijų įgūdžius sudaro informacinio raštingumo, medijų raštingumo ir informacijos, komunikacijos ir technologijų kvalifikacijos (technologinio raštingumo) įgūdžiai. Atsižvelgiant į tai, kad įgūdžiai, kuriuos individai turi išsiugdyti, kad išgyventų ir prisitaikytų visuomenėje, gali būti įgyti tik per išsilavinimą, galima teigti, kad būtina ugdyti asmenis, galinčius patenkinti XXI amžiaus žmonių poreikius ir susidoroti su visuomenės problemomis (Tutkun, 2010).

Nors asmenys gali įgyti XXI amžiaus įgūdžių mokydami visiškai visose švietimo lygmenyse nuo pradinės mokyklos iki aukštojo mokslo, ypač svarbu, kad šių įgūdžių būtų mokomi mokiniai nuo pradinės mokyklos lygio. Kadangi pradinė mokykla yra labai svarbus žingsnis klojant gyvenimui naudingų įgūdžių pagrindus, pavyzdžiui, sprendimų priėmimas, savarankiškas mąstymas, problemų sprendimas ir kritiškas mąstymas (Silva, 2009).

XXI amžiuje labai svarbu ugdyti asmenis, galinčius ne tik gauti informaciją, bet ir gebančius kurti žinias, bendradarbiauti bei dirbti komandoje, prisiimti atsakomybę, turinčius žodinio ir rašytinio bendravimo įgūdžių, mąstančius, kūrybiškus, lanksčius, tyrinėjančius ir turinčius problemų sprendimo kompetenciją. Mokiniai gali socialiai ir emociškai tobulėti per pažinimą tik tuo atveju, jei sugeba efektyviai bendrauti, lavina kalbos įgūdžius, taisyklingai ir subtiliai vartoja gimtąją kalbą. Šios kompetencijos atitinka XXI amžiaus įgūdžius.

2 pav. Pagrindiniai moduliai ir XXI amžiaus tematikos

Parengė 21-ojo amžiaus įgūdžių partnerystė ://www.21stcenturyskills.org/

Pagal šią P21 Partnerystės platformos parengtą lentelę, remiantis dėstytojų, akademikų ir verslo pasaulio lyderių indėliu, pristatomi įgūdžiai, kuriuos turėtų įgyti XXI amžiaus mokiniai, ir naudingos temos, kurių reikia

mokytis, taip pat sistemos, kurios gali būti naudojamos šiems įgūdžiams palaikyti. Įgūdžių pakategorės lentelėje išvardytos taip:

1. Mokymosi ir atsinaujinimo įgūdžiai:

- kūrybiškumas ir atsinaujinimas;
- kritinis mąstymas ir problemų sprendimas;
- komunikacija ir bendradarbiavimas.

2. Informacijos, ryšių technologijų įgūdžiai:

- informacinis raštingumas;
- gebėjimas naudotis žiniasklaidos priemonėmis;
- informacinių ir ryšių technologijų (IRT) raštingumas.

3. Gyvenimo ir profesiniai įgūdžiai:

- lankstumas ir prisitaikymas;
- verslumas ir orientacija į save;
- socialiniai ir tarpkultūriniai įgūdžiai;
- produktyvumas ir atsakingumas;
- lyderystė ir atsakingumas.

Šiame sąraše minėti „bendravimo, prisitaikymo ir naujovių diegimo“ įgūdžiai sudaro pagrindinių įgūdžių, kurių prireiks XXI amžiaus žmonėms, struktūrą. Priežastis ta, kad formuojasi naujas pasaulis, kuriame technologijos sparčiai vystosi ir užima vis daugiau vietos mūsų gyvenime. Technologijų pažanga sutrumpina atstumus ir padidina visų rūšių komunikacijos ir gamybos greitį. Tarp šių besikeičiančių balansų laimės tas, kuris greičiausiai prisitaikys prie naujovių.

Kalbant apie prisitaikymą, jis įgalinamas bendraujant. Be to, daugėja išteklių, kurių pagalba prieinama prie informacijos. Internetas tampa išteklių telkiniu. Gauti reikiamą informaciją, nepaskęstant šiame telkinyje, leidžia technologinis ir informacinis raštingumas. Be to, šis naujas, nuolat besikeičiantis pasaulis tikisi iš jūsų nuolatinio kūrimo, dar svarbiau, naujų dalykų kūrimo ir prisiderinimo prie pokyčių. Todėl naujovių diegimo įgūdžiai bus būti turėti ateityje.

Visi šie įgūdžiai, kuriuos tikimasi įgyti XXI amžiuje, yra glaudžiai susiję su mokymosi visą gyvenimą samprata. Tęstinė mokymosi visą gyvenimą veikla, skirta mokiniams ugdyti savo žinias ir kompetencijas, susijusias su asmeniniais, pilietiniais, socialiniais ir (arba) profesiniais įgūdžiais, taps amžiaus reikalavimus atitinkančiu metodu.

2.2. Įtraukusis ugdymas

2.2.1. Įvadas į įtraukujį ugdymą

Šalims stengiantis sustiprinti savo nacionalines švietimo sistemas, joms ir toliau kyla didelių sunkumų ieškant būdų, kaip įtraukti visus besimokančius į šį procesą ir užtikrinti, kad kiekvienas asmuo turėtų lygias galimybes tobulėti. Švietimas kaip pagrindinė žmogaus teisė buvo įtvirtinta 1948 m. Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje. Deklaracijoje minima, jog yra svarbu „kovoti su pasauliniu skurdu, gerinti sveikatą ir sudaryti sąlygas žmonėms atlikti aktyvų vaidmenį savo visuomenėje“. Įtraukusis ugdymas yra pagrindinė teisė, suteikianti kiekvienam asmeniui galimybę gauti išsilavinimą be diskriminacijos. (UNESCO, 1994; Stubbs, 2008; Haug, 2017).

Įtraukusis ugdymas – tai filosofija, suburianti mokinius, šeimas, pedagogus ir visuomenės narius tam, kad mokykla priimtų, priklausytų ir taptų visuomene. (Salend, 2011).

Pagrindinis įtraukiojo ugdymo praktikos tikslas – pašalinti atskirtį ir diskriminaciją, kuri gali kilti dėl išankstinių nusistatymų ir neigiamo požiūrio į skirtingas asmenų savybes ir aplinkybes ugdymo aplinkoje. Kadangi ugdymas tiesiogiai veikia visus visuomenės narius, įtraukiojo ugdymo sistema yra labai svarbi kuriant visuomenę, pasižyminčią aukštos kvalifikacijos išsilavinimo patirtimi ir be diskriminacijos. Nors pastaruoju metu informuotumas apie įtraukujį ugdymą išaugo, vaikų, kurie nelanko mokyklos dėl įvairių priežasčių arba kurie ir toliau patiria neigiamą mokymosi patirtį, buvimas rodo, kad šioje srityje reikia tobulėti.

Įtraukusis ugdymas – tai filosofija, pagrįsta įsitikinimu, kad švietimas yra būtinas kiekvienam žmogui, norint dalyvauti visuomenės gyvenime. Šis supratimas pripažįsta žmonių skirtumus ir teigia, kad kiekvienas vaikas turi teisę į išsilavinimą. Kai įgyvendinama įtraukiojo ugdymo programa, ji naudinga tiek socialiams, tiek akademiškai pajėgiems asmenims, kuriems reikalingas specialusis išsilavinimas, ir jų bendraamžiai. Priėmimas bendruomenėje pirmiausia išsivysto mokyklos aplinkoje, tada persikelia į namų ir darbo aplinkas. Įtraukimas yra ugdymo filosofija, propaguojanti kiekvieno individo tikslą visomis prasmėmis dalyvauti socialiniame gyvenime.

2.2.2. Pagrindiniai įtraukiojo ugdymo principai

Pagal Sue Stubbs atliktą įtraukiojo ugdymo tyrimą:

- Visiems vaikams turėtų būti suteikta galimybė pakaitomis išreikšti ir naudoti jiems palankiausią aspektą.
- Pritaikymai turi atitikti visų mokinių poreikius.
- Dabartinės technologijos turi būti naudojamos efektyviai.
- Įtraukimą reikėtų vertinti ne tik fiziniame kontekste, bet ir kognityvinės, socialinės, emocinės, edukacinės praktikos požiūriu.
- Nustatyta tvarka mokiniui turėtų būti įgyvendinama jos neanalizuojant.

2.2.3. Pagrindinis įtraukiojo ugdymo motyvas

Tarptautinės nevyriausybinės žmogaus teisių gynimo organizacijos „Amnesty International“ teigimu, pagrindinis įtraukiojo ugdymo motyvas yra „diskriminacija“.

Diskriminacija tarp žmonių prasideda jauname amžiuje, priklausomai nuo lyties, pajamų, etninės kilmės, kalbų, religijos, negalios ar visai kitų priežasčių. Deja, šiandien šis skirtumas neleidžia kiekvienam vaikui įgyti vienodo išsilavinimo ir dalyvauti visuomeninėje bei kultūrinėje veikloje.

„Amnesty International“ apibūdina diskriminaciją kaip situaciją, kai asmuo negali vienodai naudotis žmogaus teisėmis ir kitomis teisėmis dėl nesąžiningo politikos, teisės ar elgesio skirtumo.

Diskriminacija yra procesas, susijęs su visomis neigiamomis nuostatomis ir elgesiu, kurį skatina išankstiniai nusistatymai prieš grupes ar grupės narius. Išankstiniai nusistatymai ir diskriminacija sukelia neigiamas mintis apie grupę ar grupės narius, taip pat požiūrį, apimančią neigiamas emocijas, pradedant nemėgimu, panieka, vengimu ir neapykanta. (Göregenli, 2008)

- Tiesioginė diskriminacija: Tai aiškiai nurodo nevienodą požiūrį į asmenį, grupę ar visuomenę dėl tikėjimo, kalbos, religijos ar etninės kilmės skirtumų ir pan. Skirtingas elgesys apima platų diskriminacijos formų spektrą – nuo atviro tyčiojimosi, menkinimo iki neapykantos rodymo ir diskriminaciją kurstančios kalbos platinimo. Netinkamas elgesys su mokiniu klasėje dėl jo tautybės ir nuolatinė mokinio atskirtis dėl jo/jos išvaizdos yra diskriminacijos ugdymo aplinkoje pavyzdžiai.
- Netiesioginė diskriminacija: Ši diskriminacija apibūdina nuostatas, kurias sunku atpažinti ir kurios formuojamos užuominomis ar netiesioginėmis išraiškos formomis arba kartais diskriminuoja tam tikrus segmentus pagal savo pasekmes, nors nesukuria jokių iš pažiūros probleminių situacijų. „Ignoravimas“ yra viena ryškiausių tokios diskriminacijos formų. Klasėje mokytoja, ignoruojanti mokinį, kuris laikomas neklaužada, ir jo pasisakymus bei teikianti daugiau dėmesio į sėkmingo mokinio teiginius, yra tokio tipo diskriminacijos pavyzdys.

Be to, pagal „UNESCO“ įtraukusis ugdymas yra pateisinamas trimis skirtingais pagrindais:

A. Švietimo pagrindimu:

- Įtraukiojo ugdymo mokyklos kuria mokymo metodus, įtraukiančius individualią įvairovę, kuri naudinga visiems mokiniams.
- Labiau tikėtina, kad visi studentai dalyvaus mokymosi procesuose ir gaus naudos iš jų, kai taikomas diferencijuotas mokymas, pagrįstas studento ugdymosi rezultatais ir individualiais poreikiais, o ne standartiniu mokymu.

B. Socialinis pagrindimas:

– Įtraukiosios mokyklos sukurs teisingesnės ir įtraukančios visuomenės pagrindą, pakeisdamos nusistačiusį požiūrį.

C. Ekonominis pagrindimas:

– Mokyklos, kurios moko visus mokinius kartu, kainuoja pigiau nei sudėtingesnė švietimo sistema, kurioje skirtingoms mokinių grupėms steigiamos skirtingos mokyklos.

2.2.4. Įtraukiojo ugdymo nauda

- Visi mokiniai, nepaisant jų gebėjimų, turi lygias teises;
- Jie gali gauti individualią mokytojo pagalbą mokymosi procese;
- Specialiųjų poreikių vaikai gali įgyti socialinių įgūdžių ir bendravimo įgūdžių;
- Jie gali įgyti kokybišką išsilavinimą, o ateityje – studijuoti universitete, įgyti profesiją, tapti visateisiu ir nepriklausomu visuomenės nariu;
- Vaikai be specialiųjų poreikių gali išsiugdyti tokias žmogiškas savybes kaip empatija, kantrybė ir tolerancija.

2.2.5. Įtraukiosios mokyklos

- Įtraukioji mokykla – tai sąvoka, vartojama apibūdinti mokyklas, kurios tiki, kad visi mokiniai gali pasiekti savo tikslus, nepaisant skirtumų, išsiugdyti bendrą supratimą ir vertina asmenines teises bei lygybę.
- Įtraukiojoje mokykloje visų kultūrinių, etninių, socialinių ir ekonominių grupių mokiniai, ką tik įsilieję į esamą visuomenę mokiniai ir mokiniai, kurių gimtoji kalba kitokia, yra vertinami kaip svarbi mokyklos dalis.
- Įtraukioji mokykla išreiškia švietimo kryptį, kuri apima ir vertina skirtumus, o ne strategiją ar praktiką.

2.2.6. Įtraukiojo ugdymo ypatumai

1. Atsidavusi lyderystė

Įtraukiosiose mokyklose vadovaujančias pareigas užimantys administratoriai (pvz., vadovai) ir mokytojai (pvz., grupių vadovai) atlieka svarbų vaidmenį nustatant mokyklos viziją švietimo kontekste, ieškant paramos šiai vizijai ir dirbant su mokyklos personalu, kad mokykla taptų sėkminga. Daugelis tyrimų rodo, kad lyderystė gali būti svarbiausia parama arba didžiausia kliūtis kuriant įtraukiąją mokyklą. Vadovų ir mokytojų, užimančių vadovaujančias pareigas, pareigos iš esmės yra;

- padėti mokiniams, darbuotojams ir šeimoms suprasti, kad pagrindinė mokyklos filosofija yra noras įtraukti visus mokinius;
- vadovauti mokyklos personalui diegiant naujus požiūrius, įgyvendintus įtraukiojo ugdymo supratime.
- skatinti ir palaikyti diegiant naujus metodus ir strategijas, palaikančius mokyklos filosofiją;
- mokyti šeimų ir vietos bendruomenes apie mokyklos filosofiją.

2. Demokratinė mokymosi aplinka

Įtraukioji mokykla rūpinasi individualiais skirtumais, rūpinasi mokinių dalyvavimu ir padeda visiems mokyklos dalyviams (mokytojams, mokiniams, administracijos personalui ir šeimoms) prisiimti atsakomybę už mokymąsi ir mokymo veiklą.

Vienas iš svarbiausių įtraukiosios mokyklos bruožų – lygybė. Įtraukiojoje mokykloje su visais mokiniams ir darbuotojais elgiamasi pagarbiai ir sąžiningai, o visos nuomonės ir indėlis yra vertinami.

Kitas svarbus bruožas yra bendradarbiavimas. Visos suinteresuotosios šalys mokykloje ir už jos ribų supranta, kaip dirbti kartu siekiant mokyklos ir jos mokinių sėkmės.

Vienas iš pagrindinių įtraukiosios mokyklos reikalavimų yra demokratinė klasės aplinka. Šiose klasėse mokiniai gali dalytis savo idėjomis, kartu nustatyti klasės taisykles ir turėti teisę priimti sprendimus dėl savo mokymosi ir mokymosi aplinkos savybių.

3. Rūpestinga mokyklos kultūra

Saugios, pozityvios ir stiprios mokyklos kultūros kūrimas yra vienas svarbiausių žingsnių, siekiant tapti įtraukiaja mokykla. Štai keletas žingsnių, kurių gali imtis mokyklų administratoriai ir mokytojai kurdami įtraukiosios mokyklos kultūrą:

- kviešti šeimas ir vietas bendruomenės atstovus apsilankyti mokyklose ir klasėse, kad prisidėtų prie projektų ir dalyvautų mokyme;
- sudaryti studentams galimybes aktyviai dalyvauti mokyme ir vadovauti;
- skatinti visus mokyklos dalyvius teikti rekomendacijas ir siekti pateiktų rekomendacijų įgyvendinimo;
- remti nedidelius ar didelio masto renginius ir šventes, palaikančias skirtumus mokykloje.

4. Įtraukiantis turinys

Įtraukiosiose klasėse mokytojai turėtų organizuoti turinį ir mokymo veiklą taip, kad būtų atsižvelgta į skirtingus mokymosi stilius ir įtrauktų skirtingų įgūdžių bei pomėgių mokinius, atsižvelgdami į asmeninius ir kultūrinius skirtumus.

Įtraukiosiose klasėse pateikiamas turinys turi patikti mokiniams, tyrimų temos turi būti įdomios, o turinys diferencijuojamas pagal mokinių mokymosi poreikius.

Mokomoji medžiaga turėtų būti praturtinta, kad ji apimtų mokinių skirtumus. Kursuose akcentuojamas individualių skirtumų egzistavimas gimininguose dalykuose ir jų išsaugojimo svarba.

5. Įtraukiantis mokymas

Mokytojai, priėmę įtraukujį ugdymą, siekia parengti medžiagą, pamokų planus, mokymo strategijas, mokymosi aplinką, švietimo tikslus pagal įtraukimo supratimą ir tenkinti akademinis bei socialinius mokinių poreikius.

Kai kurios galimybės, kurias įtraukujį mokymą pasirinkęs mokytojas gali pasiūlyti mokiniams, turintiems skirtingus mokymosi reikalavimus:

- Ruošti įvairių lygių darbo dokumentus;
- Kurti individualius darbo kalendorius su studentais, kurie patiria sunkumų dirbant įprastą darbą;
- Suteikti galimybę pasirinkti vertinimo metodus, kuriais mokiniai galėtų geriausiai pademonstruoti tai, ko išmoko (stendo pranešimas, žodinis pristatymas, drama ir kt.).

6. Įtraukusis klasės valdymas

Tikslas yra kuo labiau sumažinti dėstytojų ir mokinių darbo kliūtis, išnaudoti tinkamą mokymo laiką ir užtikrinti mokinių dalyvavimą veikloje.

- Išteklių, žmonių ir laiko valdymas klasėje;
- Mokinių pagarbos sau ir aplinkai užtikrinimas;
- Aktyvaus mokinio dalyvavimo mokymosi procesuose užtikrinimas;
- Procesų, susijusių su elgesio keitimu, kurie neleidžia visiems mokiniams dalyvauti mokymosi procesuose, apdorojimas.

Žingsniai ir metodai, kuriais būtų naudinga skleisti įtraukujį ugdymą ir jo praktikas, turėtų būti vienas iš švietimo politikos prioritetų.

Pagrindiniai žingsniai, kurių reikia imtis skleidžiant įtraukujį ugdymą visose šalyse, gali būti nustatyti siekiant paspartinti informavimo ir informuotumo didinimo veiklą šiuo klausimu; atnaujinti mokymo programas ir mokomąją medžiagą, kad būtų remiama įtraukioji praktika, ir plėtoti mokytojų mokymą. Pasiūlyti žingsniai siūlo holistinę perspektyvą, kuri lems teigiamus pokyčius visoje švietimo sistemoje.

Norint žengti šiuos žingsnius gyvenime, visi su švietimu susiję veikėjai turi dirbti kartu. Kiekvienas žingsnis šiuo keliu ir kiekvienas įgyvendinamas projektas yra vertingi ir gali būti svarbiu žingsniu sprendžiant ir integruojant įtraukujį ugdymą.

3. SANTRAUKA

2009 m. teisės į švietimą įstatymas užtikrina švietimą visiems vaikams, neatsižvelgiant į jų luomą, religiją, gebėjimus ir pan. Labai svarbu sukurti įtraukiąją visuomenę taikant įtraukujį požiūrį. Tai darydami mes metėme iššūkį plačiai paplitusiems įsitikinimams ir sukūrėme naują pagrindinių prielaidų rinkinį. Įtraukimas yra daugiau nei mokinių su negalia švietimo metodas. Jame pabrėžiama, kad kiekvienas vaikas, nepaisant jo negalios sunkumo, yra vertinamas visuomenės narys ir gali dalyvauti toje visuomenėje.

Geras įtraukusis ugdymas yra toks, kuris leidžia visiems mokiniams vienodai arba beveik vienodai dalyvauti visose klasės veiklose. Norint įveikti iššūkius, kuriant geresnes mokyklas, būtinas pedagogų, tėvų ir bendruomenių lyderių įsitraukimas ir bendradarbiavimas. Indijos vyriausybė bando tobulinti savo švietimo sistemą, sutelkdama dėmesį į įtraukujį požiūrį. Iššūkius galima įveikti didinant informuotumą apie žmogaus teises bendruomenėse ir skelbiant teigiamus pavyzdžius, kai neįgalūs vaikai ir suaugusieji sėkmingai mokosi įtraukiamame ugdyme ir yra visokeriopi visuomenės nariai po mokyklos. Turime sukurti įtraukujį mokymosi planą, kad mokymasis būtų džiaugsmingas visiems vaikams, kad mokymas jiems būtų svetingas, draugiškas ir naudingas, o jie jaustųsi kaip jo dalis, o ne nuo jo atskirti. Todėl įtraukimas padėjo sprendžiant klausimą, kaip efektyviau ugdyti šiuos vaikus.

Šis naujas nuolat besikeičiantis pasaulis tikisi, kad jūs nuolat tobulėsite, dar svarbiau, tobulinsite naujus dalykus ir neatsiliksite nuo pokyčių. Todėl naujovių diegimo įgūdžiai bus būtini ateities žmonėms. Visi šie įgūdžiai, kuriuos tikimasi įgyti XXI amžiuje, yra glaudžiai susiję su mokymosi visą gyvenimą samprata kaip visuma. Tęstinė mokymosi visą gyvenimą veikla, skirta mokiniams ugdyti savo žinias ir kompetencijas, susijusias su asmeniniais, pilietiniais, socialiniais ir (arba) darbo įgūdžiais, bus požiūris, atitinkantis amžiaus reikalavimus.

Apibendrinant reikia pabrėžti, kaip svarbu plėtoti švietimą, orientuotą į XXI amžiaus kompetencijų švietimą, ir kurti bendrą vaikų ir jaunimo švietimo aplinką, kurioje mokyklos ir kultūros įstaigos turėtų bendrą misiją. Mokyklose mokytojai puikiai išmano vaikų ir jaunimo poreikius, kalbą, siekius, o kultūros įstaigos turi išteklių, kurie gali tapti eksperimentų ir kūrybinės veiklos lauku.

Atsižvelgdami į besikeičiančius švietimo poreikius ir informacijos perteklių amžių, ieškome asmeninio, tiesioginio ir lygiavertio bendravimo galimybių. Turime suvokti, kad kultūra ir švietimas yra gyvybiškai svarbūs žmogaus vystymuisi. Meninis švietimas ir meno kūryba praturtina švietimo sistemą.

Raktiniai žodžiai: švietimas, įgūdžiai, kūrybiškumas, įtraukusis ugdymas, XXI amžiaus įgūdžiai, vaikai su specialiaisiais poreikiais, negalia

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Akçamete G., Büyükkarakaya H.S., Bayraklı H., Yıldırım E.S. (1994). *Reflections of Education Policies: General and Special Education*. UNESCO

Baker, E.T., Wang, M.C., Walberg H. J. (1995), *The Effects of Inclusion on Learning*, Journal ERIC, ISSN-0013-1784, <https://eric.ed.gov/?id=EJ496165>

Binkley, M., Erstad, O., Herman, J., Raizen, S., Ripley, M., and Rumble, M. (2010). *Defining 21st century skills*. White Paper commissioned for the Assessment and Teaching of 21st Century Skills Project (ATC21S). Melbourne, Australia <https://www.intel.com.tr/content/dam/www/public/emea/tr/tr/pdf/education/tools-and-resources/century21-skills-report.pdf>

Brookhart, S. M. (2010). *Assess higher-order thinking skills in your classroom*. Alexandria, ISBN: 978-1-4166-1048-9. <https://www.ascd.org/books/how-to-assess-higher-order-thinking-skills-in-your-classroom?chapter=general-principles-for-assessing-higher-order-thinking>

Bulbul Huner S. (2021), *Sokratik Sorgulamanın Başarı ve Tutuma Etkisi ile Üretilen Düşüncelerin Entelektüel Ölçünlere Uygunluğu* [eng. *Obtain Conformity of Thoughts with the Success and Attitude Effect of Socratic Inquiry method*], Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences Year: 2018, Volume: 51, Issue: 1, 183-201. DOI:10.30964/auebfd

Çolakoğlu, Z. R. (2013). *Establishing the validity of a leadership based situational judgment test*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

DiCerbo, K. (2014). *Assessment and teaching of 21st century skills*. *Assessment in Education: Principles, Policy and Practice*, 21(4), 502-505. doi: 10.1080/0969594X.2014.931836

EBPO (2020). *Back to the future of education: Four OECD scenarios for schooling*. Centre for Educational Research and Innovation. <https://doi.org/10.1787/178ef527-en>

Eriş, A. (2013). *Situational judgment tests in assessing specific personality characteristics*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Eryılmaz, S. ve Uluyol, Ç. (2015). *FATİH project evaluation in the light of 21st century skills*. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(2), 209-229.

Facione, P. A., Sánchez, C. A., Facione, N. C. and Gainen, J. (1995). *The Disposition toward critical thinking*. *Journal of General Education*, 44(1), 1

Filibeli T.E. (2016), *A new discourse, dialogue and democracy against discrimination*, Asulis, Istanbul. <https://hrantdink.org/attachments/article/195/ASULIS-A-New-Discourse-Dialogue-and-Democracy-Against-Discrimination.pdf>

Göksün, D. O. ve Kurt, A. A. (2017). *The relationship between prospective teachers' use of 21st century learner skills and use of 21st century teacher skills*. *Eğitim ve Bilim*, 42(190), 107-130.

Goregenli M. (2006). *From Special Education to Inclusive Education: an Analysis of Indian Policy*. *Achieving Equality in Education: New Challenges and Strategies for Change*. Kuala Lumpur, Malaysia http://www.icevi.org/publications/inclusive_educational.html

Haladyna, T. M. (1997). *Writing test items to evaluate higher order thinking*. USA: Allyn and Bacon. 21st Century Skills and Tools and Approaches Used to Measure These Skills.

Farkas L., Gergely D. (2020), *Racial discrimination in Education and EU equality law*. European Commission, Justice and Consumers, European Network of legal experts in gender equality and non-discrimination. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/racial_discrimination_in_education_and_eu_equality_law_web.pdf

Genys S., Kajenaite G., Stakela L. (n.d.), *Ugdymas XXI amžiui: 4K modelis švietimo kontekste*, [Eng. *Education for the 21st Century: The 4K Model in the Context of Education*]. Kurk Lietuvai project, Ministry of Education, Science and Sport. <http://kurkl.lt/wp-content/uploads/2020/11/Ugdymas-XXI-amziui-4k-modelis-%C5%A1vietimo-kontekste.pdf>

Kylonen, P. C. (2012). *Measurement of 21st century skills within the common core state standards*. Paper presented at the "Invitational Research Symposium on Technology Enhanced Assessments", held on May, 7th-8th 2012.

Luke, T., Grosche, M. (2018). *What do I think about inclusive education? It depends on who is asking. Experimental evidence for a social desirability bias in attitudes towards inclusion*. *International Journal of Inclusive Education* 22:1, 38-53. <https://doi.org/10.1080/13603116.2017.1348548>

Messiou, K. (2016). *Research in the Field of Inclusive Education: Time for a Rethink?* *International Journal of Inclusive Education*, 21:2, 146-159. DOI: 10.1080/13603116.2016.1223184

Laužikaitė M., Pautienius A., Užpelkis M., Vaicekauskienė V. (2010), *Kūrybiškumo ugdymo projekto galimybių studija*. [Eng. *Feasibility study of creativity education project*]. Ugdymo Pletotes Centras, Vilnius. http://www.kurybinespartnerystes.lt/admin/spaw2/uploads/files/Kurybiskumo%20projektas_galimybiu%20studija.pdf

Sanjeev.K. (2006). *Inclusive Education: A Hope for Children with Special Needs*. Patna training college, Patna University. <http://www.bihartimes.in/articles/sanjeev/inclusiveeducation.html>

Save the Children (2014). *Save the Children stands for Inclusive Education*. <https://www.savethechildren.org/content/dam/global/reports/education-and-child-protection/incl-ed-pos-ppr.pdf>

Shah, R., Das, A. K., Desai, I. P. and Tiwari, A. (2014). *Teachers' concerns about inclusive education in Ahmedabad, India*. Journal of Research in Special Educational Needs. Doi:10.1111/1471-3802.12054

Taş, U. E., Arıcı, Ö., Özarkan, H. B. ve Özgürlük, B. (2016). *PISA 2015 national report*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı. http://pisa.meb.gov.tr/wpcontent/uploads/2016/12/PISA2015_Ulusal_Rapor1.pdf

The European Commission (2018), *Europos sąjungos Tarybos rekomendacija dėl bendrųjų mokymosi visą gyvenimą gebėjimų*. [eng. *Recommendation of the Council of the European Union on key competences for lifelong learning*.] [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN)

UNESCO (1994). *Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education*. Adopted by "the World Conference on special needs education: access and quality". Salamanca, Spain. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000098427>

World Education Forum (2000), *The Dakar Framework for Action. Education for all: meeting our Collective commitments*. UNESCO. Dakar, Senegal <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/1681Dakar%20Framework%20for%20Action.pdf>

UNESCO (s.n.), *Inclusion in Education*. Available at: <https://en.unesco.org/themes/inclusion-in-education>

UNESCO (2020), *Global Education Monitoring Report 2020, Inclusion and Education: all means all*. ISBN:978-92-3-100388-2 <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373718>

UNICEF (2007). *Promoting the Rights of Children with Disabilities*. Innocenti Research Centre, Innocenti Digest No.13 <http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/digest13-disability.pdf>